

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Balio Sruogos eseistika scenos meno temomis

VYTAUTAS A. JONYNAS

• Balys Sruoga. APIE TIESĄ IR SCENĄ. Straipsnių rinkinys. Sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė Algis Samulionis. Vilnius: „Scena“, 1994. 287 puslapiai.

Anksčiau, būdavo, jų neapsigindavom... Dabar beveik šventė, kai jų knygų iš Lietuvos — susilaukiame. O ypatingai, jei jose dūli ir tavo praeities dalelė.

Tokia nelaukta šventiška siuntta buvo rašančiam dvi knygos, atėjusios beveik tą pačią dieną. Skirtingos savo pobūdžiu, nors susiliečiančios viename taške. Pirmoji jų — Kazio Jankausko autobiografija *Ne pirmas kartas* aprašinėja studijų dienas Kaune ir skiria nemažai puslapių Balio Sruogos teatro seminarui. Antroji — Algio Samulionio *Balys Sruoga apie tiesą ir sceną* yra to sambūrio steigėjo ir vadovo teatrologinių studijų rinktinė.

Kaip žinome, Sruogos teatro seminaras buvo išskirtiniu vienu Lietuvoje. Savotiškais aukštaisiais savišvietos kursais, per kuriuos yra perėjęs nemažas būrys būsimųjų kultūros darbuotojų — dramaturgų, aktorių, režisierių, teatro bei literatūros kritikų, žurnalistų... Algis Samulionis išvardina arti keturiasdešimties jų savo knygoje, ir tai jo sąrašas nepilnas. Universitetinė rutina buvo anuo metu Europoje ir Lietuvoje maždaug ta pati. Profesoriai skaitydavo savo paskaitas, studentai vesdavo užrašus, paskui turėdavo gauti užskaitas, laikyti egzaminus. Kartais rašyti referatus. Bet forumo, kuriame jie galėtų laisviau išsakyti savo pažiūras, pasiginčyti, nebuvo. Seminaro naujovė ir buvo toji, kad jis suteiktų nariams tą galimybę. Be to, kiekvienam tekdavo, savo ruožtu, skaityti referatus kokia teatro istorijos tema arba aptarti nėti matytus spektaklius. Žodžiu, noromis nenoromis plėsti savo akiračius, neretai tarpusavyje susikimbančią į aplausus. Ne vienas jų yra, tarp kitko paskelbęs savo atsiminimus apie tą sambūrį, nepagailėdamas šiltų žodžių jo „spiritus movens“ adresu.

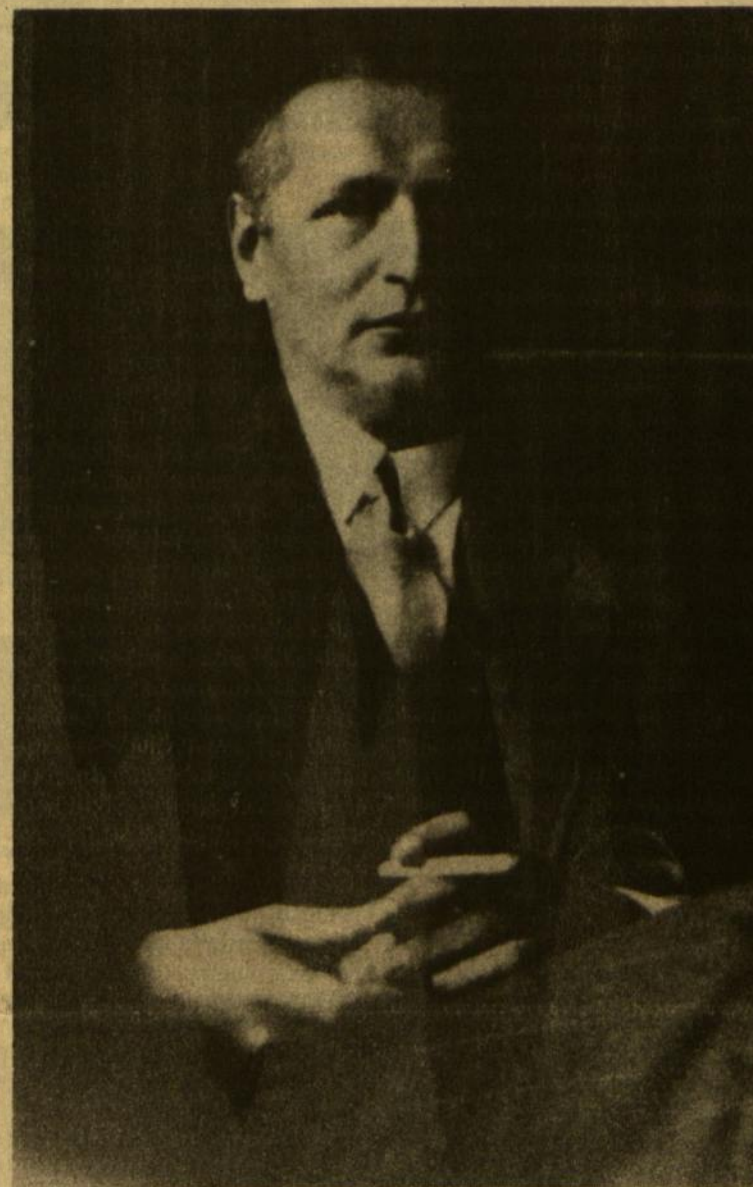
Rašytojo Kazio Jankausko tekstas yra šia prasme jiems priešingybė savo tonu, ir skaitytojui iš karto nelengva susivokti, kodėl. O priežastis paprasta. Priešingai kitų liudijimams, rašytiems po daugelio metų, Jankausko autobiografija yra paremta dienoraščių, užrašų fragmentais ir juose atsispindi jaunuoliškas nepakantumas autoritetams ir aplamai viendienės nuotaikos. Todėl profesorius Sruoga vaizduojamas kaip prieštaravimų nepakenčiantis tironas, ar net kaip nihilistas, niekinantis anuomet iškilusius kūrėjus, kaip pvz., Petrą Vaičiūną ar režisierių Borisą Daugovietį.

Nors ir pernelyg kategoriškai, šie įspūdžiai neabejotinai padeda skaitytojui suvokti dar geriau Sruogos, kaip seminaro vadovo, vaidmenį. Teatro seminaro sueigose svarstomi dalykai ne vienam buvo nauji, negirdėti, o kartais ir kontroversiniai. Pats Sruoga, provokuodamas svarstybas, nevengdavo prisiskirti sau velnio advokato vaidmens. Pagaliau jo paties požiūriai į įvykius, užsiplieskimai ir nusivylimai, neretai mainės, nors pagunda sužėrėti humoro grybšniu ar aforizmu būdavo visada reali. Ne visada studentams būdavo aišku, kokios tiesos scenoje, kokios idealios formos spektaklyje galėjo ilgtis Sruoga. Ir čia ateina skaitytojui pagalbon Algio Samulionio knyga. Teisingiau, knygos.

Algis Samulionis, kurį Mirties angelas išsivedė iš mūsų tarpo visai neseniai, vos šiai knygai pasirodžius, yra nuostabus padaras mūsų raštijoj. Asmeniškai profesoriaus nepažinęs, jis nuo pat savo diplominio darbo įsitraukė, įklimpo kaip gyvmėlin, į Sruogos raštų tyrinėjimą, jo kūrybinio palikimo gelbėjimą iš užmaršties. Tik retkarčiais, kada ne kada pavykdavo jam laikinai atitrūkti nuo pasirinktosios savo misijos, prisidedant savo įnašu prie ruošiamų kolektyvinių li-tuanistikos leidinių, bet šiaip visa jo energija buvo skirta tam pačiam tikslui. Sudaryti kuo pilniausią Sruogos tekstų sąrašą ir paruošti dirvą jų išleidimui. O tas bibliografinis sąrašas nuolat keitėsi, kadangi gausybė Sruogos rašinių buvo suslapstyta po įvairiais slapyvardžiais. Dar daugiau sunkumų teko patirti, bandant įsigyti tų tekstų kopijas iš nelengvai prieinamų senosios spaudos komplektų. Samulionis yra rašančiam prisipažinęs, kad jam pavyko gauti, lankantis Čikagoje 1986 metais, reikiama medžiaga „vien per milžinišką vargą ir atsitiktinumą“, tuo tarpu kai vienas tų tekstų („Teatro revoliucija“) jam turėjo kartinio akmenų vertę būsimajai knygai.

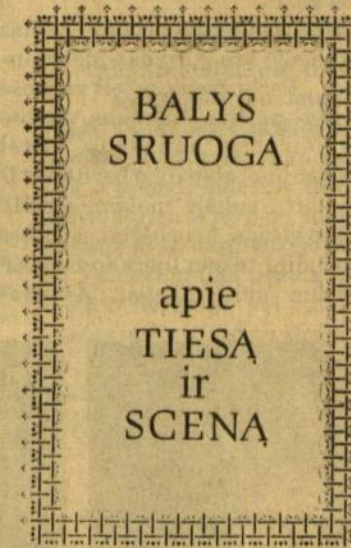
Vien po dvidešimties atkalkaus, įtempto darbo metų emė brėžtis Samulionio įgyvendintino Sruogos raštų daugiatomio kontūrai. Nebe menkučiai šeši tomeliai, kokiais buvo 1957 metais išleisti mūsų klasiko raštai, bet visas 17 tomų telkinys. Kiekvienas kokių 800 mašinraščių puslapių, kuriuos reikėjo sudarytojui aprūpinti pratar-tumais, paaiškinimais, slapyvardžių iššifravimais. Kas žingsnis čia pilna galvosūkių. Ar dėtinai, sakysim, libretų vertimai, skirti dainavimui, o ne skaitymui. Kaip, nesuklystant, atsijoti, kas turi išliekamą vertę, o kas atspindi vien dienos rūpesčius, nors kartais pasigerėtinu tikslumu? O kur dar visi žygiai, „demaršai“ pas sudiržėjusius biurokratus kaulyjant lėšų raštų išleidimui. Atrodytu, kad Samulioniu teko dažnokai klebinti istaigų duris, kol po monografijos *Balys Sruoga* prasidėjo pačių raštų spausdinimas dalimis. *Verpetai ir užuovės* (1990) buvo Sruogos literatūrinės kritikos rinktinė, tuo tarpu kai *Balys Sruoga apie tiesą ir sceną* (1994) jo straipsnių apie teatrą sąvadas.

Bematant būtina patikslinti du dalykus. Kada kalbama apie ko-

Balys Sruoga apie 1935 metus

kio literatūros klasiko raštus, neišvengiamai susidaro įspūdis, kad jų rengėjo tikslu yra juosna surinkti viską viską. Sruogos atveju tai neįmanoma. Samulionio tvirtinimu, vien straipsnelių teatro temomis esama arti šimto. Prašosi atranka. Iš jų rinkinį *Apie tiesą ir sceną* pateko vos 27 tekstai. Nėgana to, vos du iš jų, yra buvę spausdinti 1957 metais išleistame šešiatomyje.

Kitai sakant, susiduriame su gerai apgalvotu, sandariu, išbalansuotu, „saviegiu“ veikalu, kurio paskirtim yra atskleisti Sruogos, kaip teatrologo, dvasinę raidą per ilgą, daugiau negu penkiasdešimties metų (1894-1947) laikotarpį. Kazys Jankauskas, kaip minėjome, lengva ranka priskiria Sruogą prie Stanislavskio vaidybinės sistemos propaguotojų, pripažindamas tą laikyseną pozityvia, kadangi tuo metu mūsų teatras sunkiai kapstėsi iš megejiško lygio. Faktiškai, naujosios Samulionio knygos šviesoje, tie dalykai nėra tokie paprasti. Visų pirma, iš pratar-mės patiriam, kad gyvendamas Petrapilyje Sruoga išsiskyrė iš savo tautiečių uolumu lankyti

paguodamas žaismo scenoj primatą, Sruoga skatina režisierių nesisikaityti su autoriaus tekstu. Ta prasme, jo mintys būtų visai moderniškos, nes mūsų dienų režisierių savivaliavimas su dramaturgo tekstu išvirsta, kaip žinom, dažnai į pasibaisėtinas nesąmones. Kitur, atrodytu, jis pasisako prieš klasikinio repertuaro, kaip priemonės supažindint žiūrovus su pasauline literatūra, brukimą scenon, nors čia skaitytojui ne visai aišku, ar Sruoga piktinasi paties veikalo parinkimu, ar jo sumaitojimu scenoje. Viena aišku, Sruoga nepagaili ironijos ir sarkazmo vilyčių šarlatanams režisieriams, kepantiems spektaklius it blynus, vos po kelių repetitijų.

Užtat pažintine prasme knyga *Balys Sruoga apie tiesą ir sceną* itin vertinga. Joje atsispindi mūsų Nepriklausomybės laikų (1918-1940) teatrinis ir kultūrinis gyvenimas, įvairūs sankirtai, pakilūs momentai („Šarūno“ spektaklis) ir nuosmūgiai; žvribliškas tursenimasis išmaltų kelelių dulkėse. Knygos sudarytojui priklauso padėka už tai, kad jis nesusiğundė „moderninti tekstų, kalbos. Taip pat už tai, kad susirado ir įterpė leidinin Sruogos laiškus apie teatrą meną, rašytus dukrai iš Stutthof'o mirties stovyklos.

Savaime suprantama, kad laiko trandys yra, kas be ko, išvairius tekstų audinį. Bet užtat juo įstabiau, išvysdus, kad tokia netvari, greit išsivadaujanti substancija, kaip humoras, vis vien sužiba iš po laiko pelenų dangos. Štai, pavyzdžiui, aiški Sruogos replika Tumui ir kitiems, žvelgiantiems į teatrą kaipo estradėlės pamokslavimui: „Mums, panie, reikia, kad teatras pamokytų, kaip tėvynę ir pačią reikia mylėti, kaip vaikus auginti, o jie su farsais lenda...“

Arba vėl štaisgrybšnis (variacija tubeliška tema: „Lietuva — žemės ūkio kraštas“) pasišlykštinantiems lėšų teatrui: „Žemės ūkis — mūsų valstybės, mūsų ateities, mūsų gerovės pagrindas. Ūkininkas be mėslo — joks ūkininkas, padraika kažkoks! Be mėslo — nei tau kopūstai, nei tau kriėnai užaugs! Su kuo dešrą rysi, jei kriėnų neturėsi?! Valstybės pagrindas — žemės ūkis, o žemės ūkio — mėslos“.

Baigiant recenziją, pravartu prisiminti, kad pirmoji Algio Samulionio knyga vadinosi *Balys Sruoga dramaturgas ir teatro kritikas* (1968). Joje, lygiai kaip ir vėliau pasirodžiusioj monografijoj *Balys Sruoga* (1990), Samulionis santraukiniam pasakojime buvo įžvelgęs nemažai dalykų, kuriuos aptariamasis veikalas dabar leidžia permastyti dar giliau.

Post scriptum. Neoficialiomis žiniomis, ateinančiais metais norima paminėti Lietuvos Balio Sruogos gimimo dienos šimtmetines. Ta proga numatoma pavadinti jo vardu vieną universiteto auditorijų ir pastatyti Putino muziejų (daugiabutyje Tauro gatvė, kur gyveno ir Sruoga šeima) pora papildomų „stendų“ (stovų rodiniams). Sumanymai, kaip matome, taurūs ir nesvieji, kai originalūs, bet būtų ne pro šalį, kad tenykščiai veiksniai neužmirštų ta progą įgyvendinti ir Algio Samulionio atkakliai gintą *Raštų* projektą.

Czeslaw Milosz

Czeslaw Milosz apie
save ir poeziją

The Paris Review 1994-1995 žiemos numeryje spausdina Robert Faggen pasikalbėjimą su Czeslaw Milosz šio literatūrinio žurnalo pasikalbėjimų serijoje „The Art of Poetry“.

Įvade skaitome, kad nors nobelistas Czeslaw Milosz save laiko lenkų poetu, nes jis rašo gimtąja kalba, nors jis gimė ne Lenkijoje ir pusę šimtmečio ten negyveno. Tačiau jo poezijos žodžiai iškalti paminkluose Gdanske, o taip pat matomi plakatuose New York'o požeminiuose traukiniuose.

Gimęs 1911 metais Šeteinų dvare Lietuvoje. Milosz to laiko Lietuvą prisimena kaip mitų ir poezijos kraštą. Didžiojo karo metu jo tėvas Aleksandras buvo paimtas caro armijon statybos inžinierium. Milosz'o motina ir jis pats keliavo su savo tėvu į pavojingas tiltų statybos ekspedicijas rusų mūšių zonose. Lietuvon šeima grįžta 1918 metais. Jaunasis Czeslaw pradeda mokslą Vilniuje ir dar visai jaunas išspausdina savo pirmąjį eilėraščių rinkinį *Poema apie sušalusį laiką*. Antrasis jo eilėraščių rinkinys *Trys žiemos* pasirodė 1936 metais. Vilniaus universitete baigia teisę. Metus studijuoja Paryžiuje, kur susitinka savo tolimą pusbrolių Oscar Milosz. Pabėga iš Raudonosios armijos okupuoto Vilniaus į vokiečių okupuotą Varšuvą. Čia dirba pogrindyje. Jo redaguota antinaciškos poezijos antologija *Nenugailima daina* išleidžia pogrindžio spaustuvė. Varšuvoje parašo *Pasaulis (Naivi poema)*, ir ciklą eilėraščių *Vargdienių balsai*. Po Varšuvos sunaikinimo jis kurį laiką gyvena prie Krokuvos. Valstybinė leidykla išleidžia jo

rinktinę *Išgelbėjimas*. Po karo Milosz dirba kaip kultūros attaché Lenkijos ambasadoje New York'e ir Washington'e. 1951 metais jis ieško politinio azilio Prancūzijoje. Dešimtmetis Prancūzijoje ženklina jėms įtemptais ryšiais su kairiuoju intelektualų bendruomene. Šiuo metu jis parašo du romanus: *Jėgos pagrobimas* ir *Issa slėnis*, o taip pat ir savo garsiausią knygą *Pavertgas protas*. Jis taip pat parašė dvi poezijos knygas ir autobiografiją *Gimtas plotas: ieškojimas savęs apybraižos*. 1961 metais, sulaukęs 50 metų, pradeda naują karjerą: slavų kalbų ir literatūros profesorius University of California at Berkeley. Milosz'o pirmoji poezijos knyga angliškai pasirodė 1973 metais. 1978 metais išleidžiamas jo rinkinys *Varpai žiemai* ir jam suteikiama Nobelio literatūros premija. 1981 metais po trisdešimties metų aplanko Lenkiją. Gimtąją Lietuvą vėl pamato tik 1992 metais.

Po Nobelio premijos Milosz išspausdino daug prozos ir poezijos knygų. Jo prozos rinkinių tarpe yra *Vizijos nuo San Francisco ilankos*, *Pradedant mano gatvėmis*, *Ulo kraštas*, taip pat Charles Eliot Norton paskaitos *Poezijos liudijimas*. Jo *Eilėraščių rinktinė* pasirodė 1988 metais, o ją sekė visai neseniai išleistoji *Provincijos*. 1988 metų dienoraštis *Medžiotojo metai* buvo išspausdintas 1994 metais, o šįmet pasirodys eilėraščių rinkinys *Veidu i upę*. Didesnė metų dalį Milosz gyvena Berkeley, o vasaras praleidžia Krokuvoje. Žurnale spausdinamas pasikalbėjimas vyko dviejuose vietose: keturias išisas valan-

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

Czeslaw Milosz apie save, poeziją ir tikrovę • Balys Sruoga apie tiesą ir meną • Lietuvių operos „Perlų žvejai“ Čikagoje • Pokalbis su Justinu Pikūnu • Prano Visvydo eilėraščiai • Naujojo emigranto dalia (IV ir V) • Balzeko Lietuvių kultūros muziejus bendradarbiauja su Vilniaus Šiuolaikinio meno centru

Georges Bizet „Perlų žvejai“ Čikagos lietuvių scenoje

LORETA
VENCLAUSKIENĖ

Šiais metais Lietuvių opera Čikagoje pastatė retai pasaulio scenose atliekamą Georges Bizet trijų veiksmų operą „Perlų žvejai“. Lyriškas, šiek tiek sentimentalus, kupinas gražių melodijų kūrinys neilgame prancūzų kompozitoriaus kūrybos kelyje (Georges Bizet mirė, sulaukęs 37-erių metų) buvo vienas pirmųjų darbų scenai. Jo ištraukos iki šiol dažnai atliekamos, tačiau meninės visumos požiūriu „Perlų žvejai“ neprilygsta „Carmen“ operos originalumui, pelniusiam jos autoriui ypatingą šlovę.

„Perlų žvejų“ siužetas dvilypis: egzotiškame, istoriškai tolimame fone vystosi įprastu „meilės trikampiu“ pagrįsti įvykiai. Veiksmo vieta – Ceilono sala. Ją nukariavę, čia įsikūrė dar prieš Kristaus gimimą iš Šiaurės Indijos atvykę singaleziečiai; buvę geri žemdirbiai ir žvejai, tikėję į Brahma dievą ir meldęsi jį šventyklose. Senieji laikai tačiau į prancūzų menininko operą sugrąžinami tartum tik tam, kad vėl, eilinį kartą, iškeltų ir apdainuotų amžinąją žmogaus meilės ir aistrų temą. Orientaliniai siužeto momentai šioje muzikoje neatsispindi; todėl (kaip dažnai operos žanre pasitaiko) egzotiškąją Tolimųjų rytų dvasią spektaklyje tenka rūpintis veikalo statytojams – scenografams ir režisieriams.

Operos valdyba ir Meno vadovas, dirigentas Alvydas Vasaitis, matyt, iš anksto apsisprendė neužsakyti naujos, brangiai kainuojančios scenografijos, o pasitenkinti Stivanello Costume Co. pakolintais santūrių spalvų kostiumais ir dekoracijomis. Iš Vilniaus Operos teatro atvykusiam režisieriui Eligijui Domarkui, be abejo, tai sukėlė papildomų sunkumų (greta tu, kurie esti, dirbant su muzikais mėgėjais).

Operoje ceiloniečiai – perlų žvejai vaidina didelį vaidmenį. Šiai aktyviai daugumai pavaizduoti reikia įvairių mizanscenų, įkūnijančių skirtingas vidines sekas ryšius. Vienokių vaido judėjimo pakitimų reikia per maldų apeigas, kitokių – švenčių ar nelaimės atvejais. Eligijaus Domarko režisuojamame spektaklyje masių grupės paliko statišką išpūdį, nors ir buvo stengtas grupinę vaidybą šiek tiek pavairinti (turiu galvoje sceną su žvaigutėmis). Gal tai įmanoma pateisinti (o režisieriui – pasiteisinti), tik prisiminus, kad didžioji choristų dauguma yra sceninio judesio įgūdžių neturintys mėgėjai.

Tačiau muzikinių atžvilgiu choristai, turint omeny senyva

I Lietuvių operos „Perlų žvejų“ spektaklio, įvykusio 1995 m. gegužės 14 d. Morton High School auditorijoje, Cicerio, Illinois: I veiksmo scena – priekyje Bronius Tamašauskas ir Arvydas Markauskas.

I veiksmo scena – Bronius Tamašauskas (dešinėje) ir Operos choro nariai

Ramutė Tumuliauskaitė ir Liudas Norvaišas

Kairėje – Ramutė Tumuliauskaitė, Bronius Tamašauskas, Arvydas Markauskas ir Operos choras.

III veiksmo scena: Linas Sprindys, Audrius Rubežius, Arvydas Markauskas, Adas Endzinas, Romas Burneikis, Liudas Norvaišas

Po spektaklio: Vytautas Radžius, Ramutė Tumuliauskaitė ir Lietuvių operos chormeisteris Ričardas Sokas. Jono Tamulaičio nuotraukos

daugumos amžių, pasirodė labai gerai; partijos išmoktos taip, kad ir „iš miego pakėlus“ nebūtų suklupę. Jautėsi įdėtas didelis chormeisterių – Manigirdo Motekaičio ir Ričardo Soko – darbas. Su profesionalių choro talkininkų, svečių iš Lietuvos, pagalba chorą skambėjo pakankamai stipriai. Pagrindiniai operos veikėjai buvo keturi: Leila, bramanų šventyklos saugotoja, perlų žvejys Nadiras, geriausias jo jaunystės draugas, perlų žvejų vadas Zurga ir vyriausias bramanų dvasininkas Nourabadas. Bė to, baletinių intarpų vietoje, sustiprintas (ar specialiai įvestas) solinis, „Bramos valios reiškėjas“, šokėjos vaidmuo.

Leilos partiją dainavo Vilniaus Operos teatro solistė Ramutė Tumuliauskaitė, turinti stiprų koloratūrinį sopraną, šviesių spalvų, su laisvomis, tarsi metalinio spindesio viršūnėmis. Aukščiausiojo registro skambumas buvo itin išpūdingas, atliekant operoje maldų sceną; raiškios viršūnės taip pat gražiai sustiprino dramatinę kitų vokalių ansamblių nuotaiką. Atrodo, kad solistės artikuliacija (muzikos garsų formavimo būdas dainuojant) jau yra nusistovėjusi, o tuo

pačiu, deja, „užantspaudavusi“ ir kai kuriuos nepageidautinus dalykus: netikėtai prasiskverbianti balsų vibracija (nors tarpais garsai išdainuojami lygiai) ir neaiškią dikciją (beje, būdingą visiems šio spektaklio solistams). Nepaisant paminėtų sąvybių, vokalinė atlikimo pusė buvo pakankamai išpūdinga, sukėlus gausias publikos ovacijas.

Tenoras Bronius Tamašauskas, panašiai kaip ir Ramutė Tumuliauskaitė, scenoje dainuoja seniai. Jo balsas nestiprus, bet išlygintas, nors ir blankokio atspalvio. Todėl populiariausias, dažnai atliekamas operos numeris – Nadiro daina (pr. – „Mi par d'uire ancora“) – didelio išpūdžio nepaliko. Broniaus Tamašausko Nadiras sėkmingiau pasirodė šios operos ansambliuose, pirmojo veiksmo duete su Zurga, finalo Terzette.

Dažnas Lietuvių operos svečias Čikagoje yra Arvydas Markauskas. „Perlų žvejuose“ jis paruošė Zurgos partiją. Stiprokas, visuose registruose panašaus, tarsi aksominio, atspalvio baritonas ir šį kartą sukėlė malonų išpūdį. Kaip visada, kruopščiai paruošęs melodinį tekstą (nors to nepasakytum apie dikciją), Arvydas

Markauskas gerai jutė romantišką muzikos stilių, frazių pulsą, bet – kaip ir visi kiti šio spektaklio solistai – buvo silpnas (neišvystęs, ar neįsimokytas) sceninio judesio įgūdžių požiūriu.

Jei vaidybinės išraiškos pasigėstume tik Markausko pasirodyme, išvada nesusuktų tolesnių diskusijų. Tačiau ir Liudo Norvaišos skambiam bosui, atlikusiam nedidelį, bet neblogai padainuotą, vyriausiojo kunigo vaidmenį, išsakytiną tas pats priekaištas: scenoje judėta mechanškai, tarsi be jokio tikslo.

Žinia, operos solistų vaidyba iš esmės skiriasi nuo dramos artistų vaidybos. Ji yra tartum savaip taupesnė, jos „mechanizmas“ veikia kaip kažkoks sulėtintas, i pantomimą panašus judesys ar „šokis“. Šio vaidybinio žaidimo dalyviai turi visišką veikimo laisvę, tačiau, reikalui esant, ją pataiso ir už sceninio vaido meninę visumą vis tiek visuomet atsako režisierius. Jo valia (ar intelektas?) nubrėžiamos solistų judesio veikimo ribos. Jei šis procesas kūrybingas, idėja įsikūnija vaizdžia plastine forma. Kartais sceninio judesio pagrindų žinojimas, nuojauta ir profesinė patir-

tis solistui suteikia pirmenybę pasirinkti, kaip suvaidinti tą ar kitą operos sceną. Tačiau ir šiuo atveju, kai vaidinančiojo ir režisieriaus požiūriai sutampa, režisierius pasilieka padėties šeiminku.

„Perlų žvejų“ pastatyme solistų profesionalų vaidyba visiškai nepasirūpinta. Čia lyg ir nebuvo mizanscenų, be kurių sunku sukti siužeto eiga, o tai, ką matėme (dažnai tik blaškymąsi po sceną), trikdė muzikos suvokimą. Gaila, kad ir kai kurios kitos, įdomiai sumanytos režisavimo pusės, ne iki galo įgyvendintos. Štai, pavyzdžiui, balerina Jūratė Sodytė-Maskaliūnienė savo vaidmenį atliko labai išraiškingai. Josios, „Bramos valios reiškėjas“, šokio epizodai pajavirino šiaip jau monotonišką sceninį vyksmą. Tačiau choreografinis vaizdas, režisieriaus valia, buvo įterpiamas į kasdienišką buitinę aplinką, net nepabandžius paieškoti kokios nors tarp realaus ir mistinio siužeto sluoksnių egzistuojančios, takoskyros. Kad ir apšvietimą pabandžius pasitelkti... beje, menkai panaudotą finalo scenovaizdžio problemoms spręsti. Kraupiai raudonas liepsnų atšvaitas

galgi išpūdingiau būtų užsklendęs romantiškai tragišką meilės istoriją.

Kaip ten bebūtų buvę, operos pastatymo faktas ir šiais metais mūsų visuomenės buvo priimtas šiltai ir nuoširdžiai, kaip dailis brangaus, prieš pusimtį metų iš Lietuvos atsinešto kultūros pasaulio atminimo. Ypač kad muzikinė pusė, vadovaujama jaunesniosios išeivijos kartos atstovo, dirigento Alvydo Vasaičio, daugumą patenkino.

Kadaise Vladas Jakubėnas buvusiame savo mokiniui pranašavo didelę pianistinę ateitį su sąlyga, kad tam darbui pašvęs visą gyvenimą. Vėliau, kai greta tikslų mokslų Alvydas Vasaitis pradėjo domėtis dirigavimu, ir vėl iš buvusio mokytojo susilaukė įvertinimų, analizės ir patarimų, nuoširdžiai skatinančių jaunojo dirigento polinkį profesinį pilnavertiškumą. Alvydo Vasaičio, kaip dirigento, atvejis iš tiesų retas. Jis išpūdingas būtent todėl, kad nėra profesinės veiklos išdava. Iš to kyla, beje, tam tikras padėties dvilypumas: nepaprastas Alvydo Vasaičio atsidavimas išeivijos operos išlaikymui ir pernelyg kuklios galimybės šioje dirvoje

dirigavimą lavinti. Tai ypač jaučiasi, spektaklį pradėdant – dažnai pirmame veiksmo orkestras skamba per garsiai. Panašiai įvyko ir šiame. Tik operos įžanga „Preludą“ (vienas gražiausių orkestrinės Bizet muzikos pavyzdžių) buvo atlikta ypač muzikaliai ir nuotaikingai, ir nuo antro veiksmo išgirdome tarsi „kitą“ Vasaitį-dirigantą: laisvesnį, mažiau suvaržytą, dinamiškesnį.

Apskritai šių metų Alvydo Vasaičio pasirodymas paliko daug stipresnį išpūdį. Tolesnė praktika, muzikos stilių studijos padėtų dirigavimo talentą išvystyti. Šioje srityje, kaip ir svetimų kalbų mokymesi, amžiaus ribos yra erdvios.

Georges Bizet „Perlų žvejais“ paženklintas 39-asis Lietuvių operos Čikagoje sezonas. Šį įvykį atspindi ne tik reklaminių tekstų, recenzijos, mačiusių ir girdėjusių pasklidę išpūdžiai, bet ir Programos apipavidalinimas (dail. Ados Sutkuvinės) bei jos turinys. Šį kartą operos veiksmo atpasakojimas lietuvių kalbos ir pateikiamos informacijos požiūriu neišlaiko jokios kritikos. Be

(Nukelta į 4 psl.)

Ramutė Tumuliauskaitė

Eglė Rūkštelytė-Sundström ir Liudas Norvaišas

Jūratė Sodytė-Maskaliūnienė

Jurgis Vidžiūnas

Lietuvių operos meno vadovas ir dirigentas Alvydas Vasaitis

Profesorius Justinas Pikūnas vėl vyksta į Lietuvą

ELEONORA
GRIGAITIENĖ

Universiteto vadovybės kviečiamas, profesorius Justinas Pikūnas vėl važiuoja į Lietuvą, į Vytauto Didžiojo universitetą, 1995-96 mokslo metams. Šia proga užklausu dr. Pikūną:

— Argi neužtenka dviejų mokslų metų įnašo, kad vėl skrendate į Vilnių, važiuojate į Kauną?

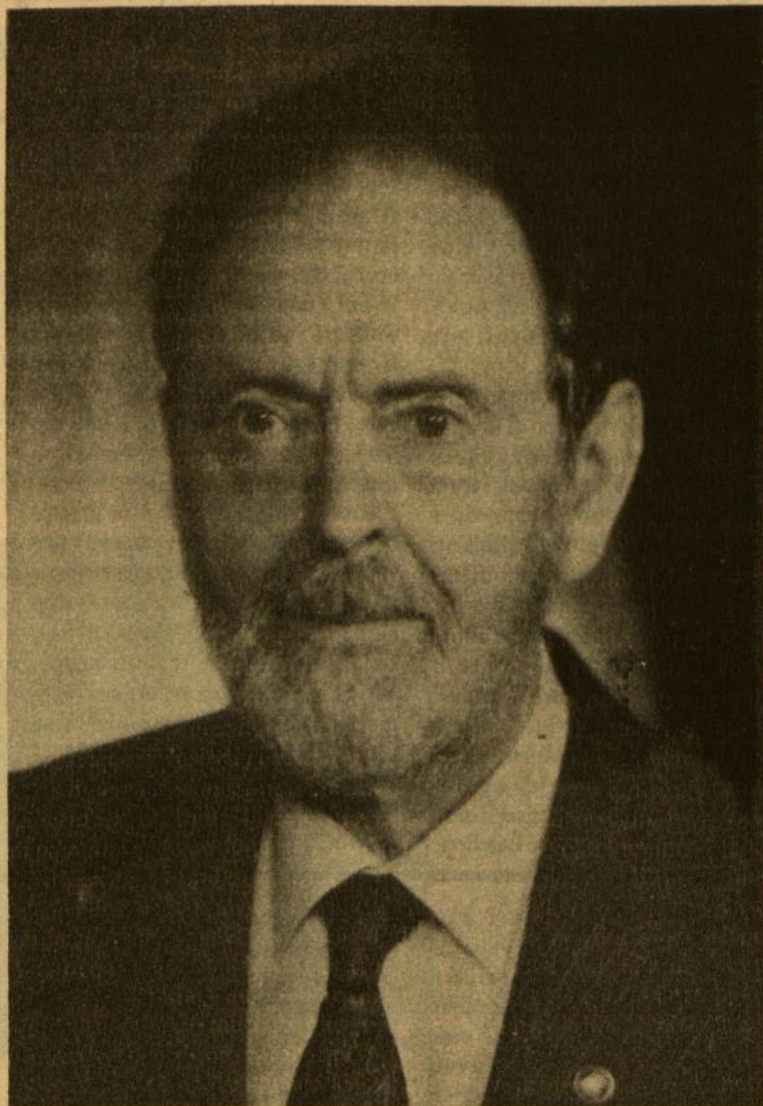
— Tikrai, mano amžiuje dviejų metų turėtų pakakti. Metams augant, gera turėti lengvas gyvenimo sąlygas, gal išsikelti į Floridą ar Havajus. Lietuvoj nėra lengva nei gyventi, nei dirbti...Bet jau sutikau, važiuosiu dar kartą.

— Įdomu, kokius kursus dėstysite ir ką daugiau darysite?

— Pasisūliau dekanui J. Lapei dėstyti Psichodiagnostiką ir Psichoterapijos pagrindus. Kurso eigoje studentai pradeda testuoti ir diagnostinius bei prognostinius pranešimus rašyti. Tai jiems įdomus darbas, nes jie gali pajusti, ką psichologai savo profesijoj atlieka. Lietuvos gyventojai išgyveno sunkius sovietinio košmaro laikus ir patyrė daug stresinių įvykių ir radikalių pasikeitimų, todėl psichoterapija yra jiems labai reikalinga. Aplamai, elgesio modifikacija, kognityvinė terapija, savęs realizavimo dėsniai gali daug kam padėti. Ką daugiau darysiu? Kaip ir anksčiau, gal vadovausiu psichologijos daktarato programai, dalyvausiu studentų organizacinėje veikloj, važinėsiu po Lietuvą. Nuobodžiauti neliks daug laiko.

— Kaip yra su jūsų nauja knyga *Asmenybės vystymosi srityje? Ar ji jau rinkoje? Ar ją galima užsisakyti „Drauge“ ar kitur?*

— Po įvairių vėlavimų *Asmenybės vystymas* išvydo dienos šviesą 1994 metų gruodžio mėne.

Justinas Pikūnas

si. Prieš pat Kalėdas gavau jos signalinį egzempliorių. Žinau, kad Kaune ją galima gauti. O kitur? — nežinau. Dar Kaune būdamas minėjau, kad leidėjai galėtų užkalbinti „Draugą“ ir gal sustatę pasiųstų kokį 100 egzempliorių platinimui.

— Kaip Jums pačiam patinka ši knyga?

— Man sunku ką pasakyti — dar neperskaičiau, bet štai ji jau metų senumo — turi 1994 metų datą. Tekstas gerai atrodo, nors puslapius pavertus, galima ma-

tyti, kas yra kitų pusė — pagalėjo kietesnio ir sunkesnio popieriaus. Gal kritikai ką nors daugiau pasakys.

— Norėčiau paklausti, kokie, Jūs galvojate, yra lietuvių tautos uždaviniai, ko Lietuvai labiausiai reikia?

— Sunkūs klausimai. Prasisklaidžius dabartinėms migloms, dar vis gaubiančioms Lietuvą, išryškės tautos uždaviniai. Visų pirma reikia vystyti ir turtinti savąją kalbą, nes tai didžiausias tautos turtas, kad ji būtų pilna-

Brandžiausias žodis

Gražu, kai netikėtai prieangyje pasirodo tyliosios formos Princas, kažkada regėtas sapningoje Kastalijoje ar filme, vienišas. Jo artumoj diena šventadieniu pavirsta.

Jo lūpose tylą yra brandžiausias žodis. Tylėdamas ir Dievas klausos tylinčių maldų. Ir mes tikėtai nutilę galime ramiai suprasti taurumą būvio, vengiančio tritonų riksmo.

Ar ne dėl to vis vežame bičiulius, iš kitur atvykusius, į Huntingtono sodus ir galerijas, kad jie išvystų ne tik augaliją, bet ir meną, išikniaubusį į salių sienų tylą, kuždančią, kad grožis, atitrūkęs nuo akimirų lavinos, nebūna niekad atitokęs nuo jautrios širdies.

Vasara

Raudonas bogenvilės krūmas — žiedų daugiau nei lapų — birželio mėnesio aitrumo spalvas pasieniais tapo.

Prieš saulę viskas susilieja į vieną ryškį kūrinių idėją, kad esame nenuoramos gamtoj, vis nepajęgiantys išsivaduoti iš žmogiškos didybės dūmų, iš raudonos spalvos aitrumo.

vertė ne tik kaip liaudies, bet ir kaip mokslo, filosofijos, meno ir aplamai kaip kultūros kalba. Dar svarbiau, Lietuvai reikia dorovinio atgimimo, kuris įprasmintų kultūros pažangą. Profesorius Kazio Pakšto mintimi, reikia greitinoti tautos kultūros laikrodį, kad pasiektumėm Vakarų Europos kultūros viršūnes.

Ko labiausiai Lietuvai reikia? Sakytum, kad jai visko reikia ir

dar ilgai reikės. Gal labiausiai reikėtų rūpintis ir padėti vaikams, jaunimui ir jaunoms šeimoms — jie kurs 21-ojo amžiaus Lietuvos ateitį, jiems reikia teikti gausių dorovinio ir religinio auklėjimo šaltinių ir priemonių; reikia idealus žadinančių knygų ir žurnalų, dar svarbiau asmenybų, kurios juos patrauktų prie to, kas yra gera, gražu ir šventa. Norėčiau iš širdies skatinti visus

Amerikos lietuvių dažnai pagalvoti ir atrasti būdus kaip veiksmingai prisidėti prie įvairios pagalbos teikimo. Vieni turi talentus, kiti resursus — naudokime juos Tėvynės gerovei kurti. Sunki jos dabartis to reikalauja.

— Gerbiamas Profesoriau, maloniai dėkoju.

• Justino Pikūno ankstesnė knyga *Nuo asmens iki asmenybės*

Ryte išgirdęs dūžį, atsimerkiau. Bet sapno skvernas taip ir liko įstrigęs sąmonės tinklainės ūkuos. Dar vis regėjau seno mūšio lauką, suaižytus medžius prie apkasų, šarvuotį, šaudantį į mūsų pusę.

Aš perbraukiau akis ir pabudau kaip reikiant. Buvo gera, kad esy ne ten, o čia. Už lango vasaros diena dienojo su būties paminklais, su stovinčia ant marmuro kuklia taikos dievaite, motina beginkle.

Mintis sudėjau puokštėn. Ir kambarys dabar yra tvarus, kaip siela, kurioj viskas noksta, kol juoduma spalvas užgrius.

Žinau... Užgrius. Nebematysiu, vien jausiu kvapną jos plaukų. Liūdnei į tyrumas ją neš sulybę kupranugariai Aisčio; tuo taktu nueis ir mano ypatingė trokšti iš žodžių sudėliotų puokščių — dveilių, ketureilių ir sonetu, ten pokario metu jai pažadėtu.

Šiaurys Narbutas

Naujojo emigranto dalia

IV

Nuo New York'o širdies Manhattan'o iki rusų rajono Brighton'e (Brighton Beach) keliauvau keturiasdešimt minučių. Metro traukinys, čia vadinamas sabvėjumi, skudė kaip pakvaises.

Išėjau į apšviurą gatvę, primenančią Jaltos ir Berlyno priemiesčių sintezę, jei tokia įmanoma. Bet New York'e įmanoma viskas. Netrukus pamatčiau vandenyną. Platus balto smėlio ruožas, šezlongai. Krantinės gėtvė šurmuliuoja po traukinio konstrukcijomis. Vaizdelis artimas Čikagai. Gražu. Prašmatni kirlita vitrinų stikluose. Net patys lenkai pripažįsta, kad Brighton'as gražesnis už jų Greenpoint'ą tame pačiame Brooklyn'e.

Tyrinėju aplinką. Aibė bukinistų ir neaiškių tipų. Vienoje kavinėje įsikalbu su barmenu. Pavaišina kava ir atsisako pinigų. Tai jau kvėpia geraširdiškąja Rusija. Įsikalbame. Barmenas tauškia nesustodamas:

— Pas mus dirba vienas nelegalas iš Kišiniovo. Vargšėlis čia vaiko negyvai už tris dolerius per valandą. Miklesni nusiperka suklastotus dokumentus, bet tai velioniška pavojinga. Už penkių tūkstančių dolerių garantą gali žalia kortą įsigyti oficialiai. Vėliau, jei penkerius metus tvarkingai moki mokesčius valstybei, išlaikai egzaminus (kalba, JAV istorija) ir dar esi gyvas, gali tapti piliečiu.

Pagarbiai ir atsargiai pasiteirauju: — O kiek ima už suklastotus dokumentus? Jisai varo nesibaimindamas: — Žinau, vienas nusipirko leidimą dirbti už šešiasdešimt bakų. Metams. Po to, sako, kad tuos klastotojus supakavo. Girdėjau, kad kažkokie lenkai suveikia legalią socialinio drau-

dimo kortelę už penkis šimtus. Bet tai dar ne leidimas dirbti. Tačiau be jos tau niekas neatidarys banko sąskaitos. Kartais banditėlis tuo pasinaudoja ir apiplėšia naujuosius emigrantus. Amerikiečiai grynų pinigų beveik niekuomet nesinešioja. Vakar vienas draugas prašė pamokytį kaip naudotis banko automatu, nes negalėjo su savo kortele pasiimti savo paties pinigų. Norint įvykdyti šią operaciją, reikia žinoti kelis žodžius anglų kalba (atsakyti kompiuteriui, ar tu nori padėti pinigų, ar paimti, kiek dolerių, koks tavo kodas ir pan.) ...negalėjau jam padėti, pats nespėjau savo reikalų praryti.

Geriamė kavą, barmenas skundžiasi menku kavinės bizniu ir sukioja masyvų auksinį žiedą. Tėsia intymiau:

— Mano draugai Maskvoje uždirba daugiau, bet jų vaikai turės mažiau šansų ateityje. Be to čia aš kasdien galiu pasitrunkyti po Manhattan'ą. Kiekvieną sekundę žinau, kad galiu spjauti į visus reikalus ir ten numauti. Jei susirgsiu ir neteksiu darbo, teks grįžti į provincialesnę šalį. Grįšiu į praeitį. O šiandien svarstau, ar pirkti bilietą į Clapton'o koncertą už 35 dolerius, kuris įvyks Madison Square Gardene tik rugsėjo 18 dieną. Rengėjai vienam žmogui parduoda nedaugiau nei po šešis bilietus, bet dar reikia rudens sulaukti.

Jis užsikosėjo. Palinko į priekį ir sukuždėjo: — Matai tą tipą? Alkoholikas. Sėdi ir kalbasi su buvusiu girtokliu, kuris nebergeria jau 20 metų, bet kas rytą pradeda priesaiką „šandien nei gramu“.

Prigužėjo klientų. Atsisveikinome. Vėl trainiojaušiu jaukiomis gatvelėmis. Vakarėjo. Buvau nerijęs visą dieną. Susiradau kinietiška valgyklėlę. Rusiškas maistas tą dieną netraukė. Už keturis dolerius prisikirtau ry-

žių, brokolių ir vištienos sezamo padaže, užgeriau sriuba su paleistu kiaušiniu. Zest!

Gatvėje du apskurę naujieji atvykėliai nešė spintą ir garsiai šūktelėjo: — Sava, davai siudai!

Jie jautėsi čia beveik kaip namie. Veiduose jau galėjau įžvelgti būdingą emigrantams liudesi.

V

Neišmatuojamai gilus ir mielas yra lietuviškas naivumas. Šį pavasarį New York'e įsitikinau tuo itin apčiuopiamai.

Netikėtai staiga atšilo. Manhattan'e atsidarė lauko kavinutės, jauni ir seni apnuogino kojas. Vašingtono skveras vėl prigūžėjo laimingų valkatų.

Ir aš savo žurnalistinį snapą dažniau ėmiau visur kaisioti. Kaip žinia, įdomiausia patirti naujų emigrantų nuotykius. Vieni atvyksta nelegaliai, kiti laimi žaliąsias korteles, tačiau nei vienas čia niekas nelaukia išskėstomis rankomis.

Valentina iš Kauno atvyko „pagal sutartį“ dirbti šeimoje. Iš karto organizatoriams atidavė būsimą atlyginimą už pirmą darbo savaitę. Įsikūrė turtingoje šeimoje Long Island'e. Švarino milžiniškus kambarius, adė skylėtas kojines, plovė indus, blizgino batų, aptarndavado svečius. Už darbo savaitę jai mokėjo 200 dolerių, ji turėjo vieną laisvą dieną, dažnai plušėdavo nuo 6 ryto iki 1 valandos nakties. Valentina stebino turtuolių taupumas. Kojinės ir vyru kelnaitės — „lopas ant lopo“, valgyti duoda kaip katinui. Bet pagyvenęs šeimos galva vis kyštelėdavo jai dešimt dolerių, grybštelėdavo už kumpiuko. Ji kantriai kentėjo. Mat išvyko į Ameriką užstačiusi butą, todėl priva-lėjo siųsti j namus „procentus ir trims alkanams vaikams“.

Kentėjo. Netrukus kavinėje ją apgavo. Ji nemokėjo kaip ir ką užsisakyti, kelneris įkišo jai „kažkokių kirmėlių“ ir nulupo dvidešimt dolerių. Valentina grįžo apsišarvojusi, šeimi-

* Sava, duok man! [arba] nešam čia! (rusiškai).

ninkas tarsi atsiprašydamas vėl davė jai dešimt dolerių.

Kitą dieną (vidurinysis sūnus), dvidešimtmis paprašė padaryti masažą. Ji kaip mokėjo minkė jam nugara, staiga vyrukas atsisuko į ją ir nusisukė kelnaites.

Valentina atsiduso ir nusiėmė akinukus: — Žinai, man jau daugiau keturiasdešimt. Mano sūnus tokio amžiaus, kaip tas nedorėlis. Vienas pažįstamas man patarė vykdyti jų norus ir prašyti didesnio užmokesčio, bet aš negaliu. Išėjau iš jų, o jie, niekšai, pasiliko mano dokumentus, nesumokėjo už paskutinę savaitę.

Valentina liko tiesiog gatvėje. Padėjo New York'o lietuviai, vėl rado darbą. Šį kartą viskas padoru, tačiau širdis dabar nuolat nerami. Ji dar tikisi susigrąžinti dokumentus ir pinigų iš seksualiosios šeimelės. Pastarieji kviečia ją grįžti, atvirai šaiposi.

Kita moteriškė pateko į garsių turtuolių Fišerių namus. Aukšta tvora, mafiozinė apsauga. Pasidomėjau, kaip atrodė New Jersey mafiozai, lyginant su mūsiškiais. Jos galva tenykščiai yra baisesnė, nes šalti, kaip ledas. Matyt, kad gali „atlikti viską“, o mūsiškiuose „dar rusena kažkokia gyvybė“.

Išprotėjusi šeimininkė liepdavo į dieną po dvidešimt kartų maudyti, klykdavo „dirty“ ir klausydavosi prie dušo durų, ar tarnaitė tikrai prausiasi. Nuo chemikalų kiliminių dangų valymui lietuvaitei nusilupo veido oda, tačiau kentė, nes jai buvo pažadėtas 325 dolerių už savaitę atlyginimas. Ją vertė dirbti po dvidešimt valandų per parą, valgyti duodavo tai, kas jau pradavokdavo jai užrakinamame šaldytuve. Po dešimties parų tyčiojimosi, trečią nakties, garsi prekiautoja madingais rūbais išmetė lietuvaitei į gatvę, sumokėjo tik 100 dolerių (vietoj 500) ir pareiškė, kad ji neišlaikė jų egzaminų ir jiems netinka. Kitos tarnaitės lietuvaitei nuramino, kad jai dar gerai pasisekė, nes vieną rusukę Fišeriai primušė ir išvarė visai nesumokėję.

Mano pašnekovė neatrodė nuliūdusi:

— Esu pilna piktos energijos. Bet pasaulyje teisybė yra. Iš karto po to gavau darbą pas vieną suparalyzuotą senutę. Gyvenu su ligone ir prižiūriu ją dieną naktį. Neturiu jokių išieginų. Tačiau moka man po septynis šimtus kas savaitę, kartais ji leidžia man suvalgyti kokį numurgusį bananą, o pati ryja ir varo už du. Aš valau ir pinigus skaičiuoju. Kai nusipirksiu mašiną, nuvažuosiu prie tų Fišerių pilies, papilsiu degalų ir uždegsiu nors jų tvorą. Jei atvirai (tik nerašyk mano vardo) dar prisivogiau pas juos už kelis šimtus, bet keršto vis vien norisi...

Kalbėjau si ir su keliomis lenkėmis tarnaitėmis. Visos moteriškos skundžiasi, kad šeimose mėgsta tyčiotis, tačiau moka truputį daugiau nei kitose vietose, lengvai prieinama naujesiems emigrantams.

Turtuoliams įdomu kas savaitę pažaisti su nauja tarnaitė, o neturinčios leidimo dirbti bi-jo skustis, stiprių grynųjų neturi.

Valentina ir kitos moterys dejuoja, bet namo neskuba:

— Ten dabar sunku, jie laukia mūsų pinigų.

Važiuodamas su virėju Aleksu, pamatčiau kelias audiokasetes, dulkintąsias jo aptriušusiam Dodže. Pasidomėjau, ką jis klausosi. Lenkiška daina liūdnei perskrodė New York'o naktį:

Kur dabar mano klasės draugai? Vienas Hamburgo viešbutyje gauna markes už tai, ką ir šiaip

Mėgsta daryti. Kitas žuvo New York'e ieškodamas buto, Trečias pasistatė namą Kalifornijoje. Vieni Kanadoje tarnauja, Kiti Prancūzijoje. Visi neblogai įsitaisę, Bet kažko mūsų gyvenimui stipriai trūksta. Ne taip viskas atrodė vaikystėje.

Bendradarbiauja Balzeko Lietuvių kultūros muziejus ir Vilniaus Šiuolaikinio meno centras

DANAS LAPKUS

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Čikagoje dalyvavo Chicago Artists International fondo paskelbtame konkurse surengti tarptautinį apsikeitimą meno srities specialistais ir parodomis. Muziejus pakvietė bendradarbiauti Vilniaus Šiuolaikinio meno centrą (ŠMC), ir šių dviejų organizacijų projektas laimėjo. Taip 1995 metų balandžio mėnesį Čikagoje su dideliu pasisekimu įvyko ŠMC paroda „Dabarties dokumentai: naujos tendencijos Lietuvos mene“. Parodą paruošė ir pristatė Čikagos lietuviams ŠMC direktorius Kęstutis Kuizinas. „Dabarties dokumentai“ išsiskyrė tuom, kad kartu su tapybos drobėmis, piešiniais, instaliacijomis buvo rodoma vaizdajuostės, schemos, fotografijos, dokumentuojančios kūrinių idėjų ir fizinio atsiradimo procesą. Parodoje eksponuoti Eugenijaus Cukermano, Lino Katino, Post Ars grupės, Mindaugo Navako, Žilvino Kempino, Artūro Railos, Eglės Rakauskaitės ir Artūro Makščio darbai vaizdžiai parodė dabar Lietuvoje esančių meno suvokimo ir kūrimo formų įvairovę.

Ryšium su paroda, Kęstutis Kuizinas balandžio 21-ą skaitė paskaitą „Konteksto aplikacijos Lietuvos mene“, kurioje nagrinėjo lietuviško meno adresato, rinkos, tradicijų klausimus. Dar neseniai Lietuvos dailė buvo valdžios dotacijų puoselėjamas geležinis šiltnamius, kurio viduje galėjai jaustis visai jaukiai, tačiau išorėje laukė visiška nežinomybė. Dabar, dailės politikos situacijai stojant į „normalias“ vėžes, dailininkai priversti rinktis naują, „pasaulio“, ar seną, „savo“ žiūrą. Paskaita buvo iliustruota dviejų bene žymiausių Lietuvos dailininkų, pasaulinės Sao Paulo dailės bienalės dalyvių, Šarūno Saukos ir Gedimino Urbono darbų skaidėmis.

Atsakomasis Balzeko muziejaus vizitas Vilniuje įvyks birželio mėnesį. Stasys Balzekas, Jr. surengs seminarą ŠMC darbuotojams apie pelno nesiekiančios institucijos valdymą ir pinigų rinkimo metodus, Loreta Višomirskytė skaitys paskaitą apie dailės ir dailininkų situaciją Amerikoje, Danas Lapkus supažindins su naujomis kompiuterių programomis, skirtomis muziejams, ir jų panaudojimu.

Taip pat Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Vilniuje rengia parodą „Mano gyvenimo forma“, kurioje dalyvaus dailininkai iš Čikagos, ŠMC menininkai — Audrius Plioplys ir Mary Strasevicius. Abu yra antrosios kartos Amerikos lietuviai, abu aktyvūs parodiniame gyvenime ir abu turi „fix idėjas“ apie tikrąją pasaulio formą. Galbūt svarbiausia, kad abu tiki ir gyvena šia forma.

Audriaus Plioplio meninių variacijų objektas yra mintis, galvojimo procesas. Šią temą dailininkas vysto kompleksiskai, su mokslininko nuoseklumu. Plioplio mintys apie mintis dažnai reiškiasi konceptualiojo meno priemonėmis, igydamos įvairias formas: instaliacijos, akcijos, piešinio, tapybos, fotografijos, encifalogramos ar teksto.

Mary Strasevicius neatsisėjamą nuo 20-ojo amžiaus modernistų. Jos didelio formato akrilinės tapybos darbai bei piešiniai spalvotais pieštukais semia įkvėpimą iš šeštojo dešimtmečio Amerikos abstrakčiojo ekspresionizmo. Dailininkės paveikslai jungia meditatyvinę potėpio ar štricho savybes su spontaniška energija, apskaičiuotą kompoziciją su vaiko psichologijos inspiruotais formos žaidimais bei ryškia autoironija.

Iškilmingas parodos atidary-

Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje: Stasys Balzekas, Jr., Sofija Žutautaitė, Pat Johnson (iš Chicago Artists' International fondo), susitinka su Vilniaus Šiuolaikinio meno centro direktorium Kęstutiu Kuizinu.

mas įvyks penktadienį, birželio 16 dieną, Vilniaus Šiuolaikinio meno centre (Vokiečių gatvė 2), 5 valandą po pietų. Ta proga į Vilnių vyks specialiai Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus organizuota ekskursija. Kviečiame visus, kurie tuo metu lankysitės

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 ps.)

das poeto namuose Berkeley, o po to Unterberg Poetry Center, New York'e, publikai besiklausant. Skaitytojas yra dėkingas Robert Faggen už sklandų pokalbių redagavimą. Faggen yra literatūros profesorius Claremont McKenna College ir ruošia knygą apie Czesław Milosz.

Faggen klausia: neseniai jūs grįžote Lietuvon po penkiasdešimt metų — kaip kelionė? Milosz atsako, kad tai buvo jaudinantis išgyvenimas. Buvo priimtas kaip savas. Kauno universitetas suteikė garbės laipsnį. Tada aplankė savo apskritį, kur buvo sutiktas delegacijos tautiniais kostiumais. Buvau pakeltas garbės piliečiu ir lankiau mišias toje bažnyčioje, kurioje buvau krikštytas — sako jis. Daug kaimų dingę. Manau, kad daugybė gyventojų išvežti į Sibirą. Kaimų vietoje yra tvarkingi raudoni plytų miesteliai. Aplankiau savo gimtinę. Namų nebėra, iš parko tik liekanos, ir upė yra užteršta.

— Vilnius buvo Jūsų jaunystės miestas ir jis pasikartoja Jūsų raštuose. — Taip, jis turėjo išliekančią įtaką. Yra gera užgaitų provincijos mieste. Tai duoda skirtingą — gal ir geresnę — perspektyvą. Kai aš atsiradau užsienyje, bandžiau vakarietiški skaitytojus supažindinti su Vilniumi ir Lietuva. Tai buvo nelengva, nes Vilniaus valdytojai keitėsi tryliką kartų vien šime šimtmečiu. Su visom tautybėm, tikėjimais, kalbomis jis yra kaip Sarajevas. Aš esu giliai sujaudintas to, kas dedasi Bosnijoje, nes aš suprantu tuos visus etninius konfliktus.

— Jūsų poemoje *Ars Poetica?* Jūs pasakėte, kad poezijos tikslas yra priminti mums kaip sunku pasilikti tik vienu asmeniu. — Mano poezija buvo vadinta polifonine. Tai tik reiškia, kad aš visuomet jaučiausi pilnas kalbančių balsų. Savotiškai jaučiausi esąs instrumentu, mediumu. Mano bičiulė Jeanne Hersch, kuri mane supažindino su Karl Jasperis egzistencializmu, sakydavo, kad manyje svečiuojasi balsai. Čia nėra nieko nežemiško. Ar aš vienintelis? Nemanau. Dostojeviskis buvo vienas iš pirmųjų rašytojų kartu su Friedrich Nietzsche, kuris atpažino moderniosios civilizacijos krizę: kiekvienas mūsų turi priešingus balsus, priešingus fizinius dirginimus. Aš esu rašęs apie sunkumus pasilikti tuo pačiu žmogum, kai tokie svečiai ateina ir paima mus savo įrankiu. Bet mes turime viltis, kad

Lietuvoje, ateiti dalyvauti šioje neeilinėje šventėje. Paroda veiks iki liepos 23 dienos.

Kaip parodė Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus ir Vilniaus Šiuolaikinio meno centro apsi-keitimo projektas, kultūrinis Lietuvos ir lietuvių užsienyje ben-

dradarbiavimas gali būti įdomus ir naudingas abiem pusėm. Ir ji netgi remia nieko bendro su lietuvių neturintys fondai, šiuo atveju Chicago Artists International. Tikriausiai ateityje tai bus viena perspektyviausių mūsų veiklos sričių.

mus įkvėps gerosios dvasios, ne blogosios.

— Gyvenote Paryžiuje kaip emigrantas. Jūsų poemoje „Præinant Rue Descartes“ Jūs aprašote Paryžių kaip miestą, kuriame daugelis tikėjo „gražiom idėjom“ — idealais, kurie buvo naivūs ir žiaurūs. Milosz atsako: Paryžius tikrai nebuvo vieta žmogui iš Rytų Europos. Aš pergyvenau dvi fazes. 1950 buvau Lenkijos ambasados attaché ir dalyvavau pobūviuose su Paul Eluard ir Pablo Neruda. Kitais metais, po lūžio su Lenkijos komunistiniu režimu, aš grįžau gyventi kaip pabėgėlis. Tuo laiku Prancūzijos intelektualai buvo visiškai įsimylėję komunizmą ir Staliną. Bet kas, kuris buvo nepatenkintas ir atvyko iš Rytų kaip aš, buvo laikomas bepročiu ar Amerikos agentu. Prancūzai jautė, kad jų vadinamos „idėjos generales“ galiojo visai planetai — gražios idėjos, bet vargu realistiškos. Tuo laiku Europos klimatas buvo niūrus; milijonai žmonių buvo gulaguose; jų kentėjimas teršė Europos aurą, Europos orą. Aš žinojau, kas dedasi. Vakarai turėjo laukti Solženicino ir jo *Gulago salyno*, kad apie tai sužinotų.

Ar yra geriau poetui dirbti prieblandoje? Aš dirbau daugelį metų beveik visiškai nepastebimas. Mano metai Berkeley buvo laikas, kai aš praktiškai neturėjau klausytojų čia ir maža žmonių Amerikoje, kurių sprendimais būčiau galėjęs remtis. Turėjau porą draugų Paryžiuje ir Lenkijoje, todėl susirašinėjimas vaidino nepaprastai svarbią rolę man: laišškai iš saujelės draugų buvo vienintelė mane palaikanti jėga. Savo eileraščių knygas spausdi-

nau lenkų kalba. Jas reikėjo išmugeliuoti į Lenkiją ir aš nežinojau Lenkijos skaitytojų reakcijų.

Aš žinojau, kas aš esu, ir žinojau savo vertę, bet aš buvau visiškai nežinomas savo kolegoms Berkeley, aišku, išskiriant slavų kalbų profesorius. Buvau mažai žinomas profesorius mažai žinomam departamente. Aš pasidariau gerai žinomas studentams, tik kai pradėjau mokyti apie Dostojevskį. Yra istorija, kuri susumuoja tuos metus. Buvau literatū vakarienej Stanford'e su Jerzy Kosinski, kuris buvo gana garsus. Mano kaimynė prie stalo buvo Kosinski gerbėja. Ji jautė reikimą būti mandagiai ir klausė, „Ką Jūs darote?“ Ir aš atsakiau, „Rašau poeziją“. Ji atšovė: „Visi rašo poeziją“. Aš dėl to per daug nesijaudinau, bet vis tiek skaudėjo. Tai atstovavo mano padėčiai daugelį metų, kenčiant dėl savo siekimo.

— Jūs buvote Varšuvos sukilimo ir Holokosto liudininku, bet palyginus mažai apie juos rašėte. — Retkarčiais aš esu prašomas skaityti mano eileraštį „Campo dei Fiori“, kuris yra apie tą kančią. Neseniai aš atmečiau prašymą leisti perspausdinti mano eileraščius apie tuos įvykius. Aš nenoriu būti žinomas kaip profesionalus liudotojas.

— Ar poezija yra tinkama erdvė filosofijai? — Priklauso, kokiai filosofijai.

— Kokią filosofiją radote tinkamą savo poezijai? — Yra filosofijos rūšių, kurios man primena važiavimą naktį ir prieš mašinos šviesas išsokantį kiškį. Kiškis nežino kaip išbėgti iš šviesos spindulio, jis bėga tiesiai. Aš domiuosi

„Perlų žvejai“

(Atkelta iš 2 ps.)

to, praleista baletu solistės Jūratės Maskaliūnienės trumpa kūrybos biografinė.

Kitais metais tikimės švęsti Lietuvių operos svetur keturiasdešimtmetį. I praeitį pažvelgę, prisimename — trisdešimt devynerius metus buvo samdomas didesnis ar mažesnis profesionalų orkestras, tačiau ilgokai pakako savųjų solistų ir choro. Kuo geresni spektaklių pastatymai kadaise atrodė būtinai kaip aukšto kultūrinio mentaliteto įrodymas.

Šiandien, politinei padėčiai iš esmės pasikeitus, o Čikagos Lietuvių operai pergyvenant profesinių jėgų saulėlydį, kyla klausimas, ar beverta toliau puoselėti brangiai kainuojantį įprotį? Negaliu spręsti už kitus, bet asmeniškai tikiu būtinybę šios rūšies renginius tęsti. Tačiau prieš tai reikia iš esmės aptarti ir įvertinti naujai susiklosčiusią kultūrinių santykių su Lietuva padėtį. Kalbėti apie tai reikia ne tik Čikagos Lietuvių operos valdyboje, o plačiau — visos lietuviškos šviesuomenės akivaizdoje.

ta filosofijos rūšimi, kuri būtų naudinga kiškiui tuo atveju.

— Nedaug vilties kiškiui. Kai Jūs buvote studentas, Jūs nešiojotės Bažnyčios istoriją savo kuprinėje, ir, atrodo, buvote ypatingai susidomėjęs manichėizme. — Manichėizmas nebuvo tik herezija. Ilgą laiką tai buvo įsitvirtinęs tikėjimas. Iš pagrindų jis pripažįsta nemažą blogio jėgą ir veikia prieš klasikinę teologinį aiškinimą, kad blogis yra gėrio stygis. Šiais laikais blogio jėga yra plačiai pripažįstama kaip kolektyvinis žmonių visumėnės kūrybos ir kiekvieno žmogaus sielos elementas. Dabartinių ateistų argumentas — kad geras Dievas negalėjo sukurti pasaulį toki, koks jis yra — yra iš esmės neomanichėjiškas. Nors tai nebūtina yra mano požiūris, aš tai pripažįstu kaip stiprų argumentą. Savo poezijoje aš rūpinuosi blogio egzistencija. Simone Weil, kuri buvo labai stipri deterministė, irgi pripažino blogio jėgą, ir tai yra mano didelio susidomėjimo jos galvojimu šaltinis. Ji toliau sakė, kad žmoguje yra tiktai „malonės garstyčios grūdės“.

— Jūsų eileraštys „Daina“, moteris trokšta „vienos sėklos be rūdžių“. Jūs ir Weil abu, atrodo, minite Morkaus Evangelijos garstyčios grūdę. — Taip. Mažytis garstyčios grūdės yra iš tikrųjų Dievo karalystės, malonės ir gėrio karalystė — maža, kai lyginama su blogiu pasaulyje. Tai buvo Weil įsitikinimas. Kitas rašytojas, kuris man buvo patrauklus tuo laiku buvo Lev Šestov, kuris visa pasaulį matė būtinybės įstatymais. Jis priešinosi stoicizmui. Stoikas, ar senovės, ar modernus, sakytų, „Šypsokis ir kešk“. Bet kodėl privalėtumėm? Šestovo požiūris buvo: priešingai, mes turėtume sukilti, šaukti „Ne!“ Jo galinga knyga *Atėnai ir Jeruzalė* mutus, Jis sukasi apie kuniga, turintį meilumą, kuri nusižudo ir pradeda vaidintis ir bauginti parapiją. Aš aplankiau tą parapiją per savo pirmąją kelionę Lietuvon po daugiau kaip penkiasdešimt metų. Mergaitės kapas yra vietinėse kapinaitėse prie tos pačios bažnyčios, kurioje aš buvau krikštytas ir kurioje daug dalykų, kuriuos romane aprašiau, atsitiko. Bet romanas nėra vien vaikystės prisiminimas, o filosofinis romanas apie velnius ir mano troškimą išsilaisvinti iš istorinės būtinybės ir gamtos žiaurumo.

— Ar Jūs jaučiate, kaip T. S. Eliot, kad poezija yra pabėgimas nuo savo asmenybės? — Tai man yra buvusi nuolatinė problema. Literatūra gimsta iš troškimo sakyti teisybę — nieko neslėpti ir savęs nepristatyti kuo nors kitu. Tačiau kai rašai, yra tam

Operos choro ir solistų koncertas

Išpūdžių pabiros

LORETA VENCLAUSKIENĖ

Savaite po operos premjeros, prieš išsiskirstant kas kur — Lietuvon ar į kitus kasdienius darbus — solistai, choras ir kiti muzikai įprato suorganizuoti kažką panašaus į atsisveikinimo koncertą. Šių metų gegužės 21 dieną ir vėl suėjome į Jaunimo centro didžiąją salę. Kadangi Juozas Končius gegužės 23 dienos *Draugo* numeryje jau išvardino koncerto programą, tebūnie leista paberti tik keletą asmeniškai įstigiųjų išpūdžių.

Kada trys, solistų kelią pradedantys jauni tenorai subręs rimtai artistinei karjerai, sužinosime vėliau. Kol kas, Audriaus Rubėžiaus ir Kęstučio Alčiausko balsai labiau linke į lyrinių grupę, Vaido Vyšniausko stipresnis, operinis. Tačiau toks apibūdinimas dar nieko nenulemia — visiems trims trūksta aiškos dikcijos, italy (ir kitų svetimų kalbų mokėjimo) bei daugelio kitų artikuliacijos išgūdių.

Liudo Norvaišos skambiam balsui, Wolfgang Amadeus Mozart'o muziką atliekant, tikrai pristigo klasicizmo stiliaus suvokimo. Ramutė Tumuliauskaitė ir Bronius Tamašauskas patvirtino nuomonę, kuri susiklostė, išgirdus jų dainavimą operos spektaklyje, o Arvydas Markauskas šį kartą atrodė pavargęs. Tačiau Nadiro ir Zurgos duetas koncerte pasirodė sėkmingiausiai atliktu programos numeriu.

Daugelis populiarių operinės muzikos fragmentų buvo atlikti žemiau pageidautino lygio, tačiau pianisto Ričardo Soko akompanimentas į šią kategoriją neįtrauktinas. Jo skambinimas visą renginį kilstelėjo aukštesnės pakopos, o šokėja Jūratė Sodytė-Maskaliūnienė priminė, kad ir žmogaus kūnas gali prabilti kaip muzika.

— Savo poezijoje Jūs rungtės su klausimu, kaip geras Dievas gali leisti blogį pasaulyje. Ar mes galime pateisinti Dievą per protą, per poeziją? — Šestov sakė, kad yra klausimu, kurių reikia neklausti, nes jiems nėra atsakymų. Simone Weil grynė prieštara, naudodama „transcendencijos svirtį“. Aš pats susidedu iš prieštaro, ir dėl to poezija yra mano geresnė forma, negu filosofija.

— Jūsų draugas Witold Gombrowicz kartą rašė savo dienoraštyje: „Milosz pergyvena kovą, kančią ir abejones, kurios ankščiau rašytojams buvo visiškai nežinomos“. Ar Jūs sutinkate su juo? — Taip, sutinku. Jis mena ypač mano knygą *Pavergtas protas* ir mano grumtį su šio šimtmečio demonu — Hegelio tiškėjimu į istorinę būtinybę, kad istorija vystosi iš anksto nustatytomis teisėmis. Aš rašiau *Pavergtas protas*, kad save išlaisvinčiau, kad atrastiau argumentų prieš tą filosofiją. Ko gero dėl to jis sako, kad mano grumtis buvo ankščiau rašytojams nežinoma.

— Kas padėjo išsilaisvinimui? — Mano romanas *Isos slėnis*, kuriame nėra nieko politinio. Veiksmas vyksta Lietuvoje apie 1922 metus. Jis sukasi apie kuniga, turintį meilumą, kuri nusižudo ir pradeda vaidintis ir bauginti parapiją. Aš aplankiau tą parapiją per savo pirmąją kelionę Lietuvon po daugiau kaip penkiasdešimt metų. Mergaitės kapas yra vietinėse kapinaitėse prie tos pačios bažnyčios, kurioje aš buvau krikštytas ir kurioje daug dalykų, kuriuos romane aprašiau, atsitiko. Bet romanas nėra vien vaikystės prisiminimas, o filosofinis romanas apie velnius ir mano troškimą išsilaisvinti iš istorinės būtinybės ir gamtos žiaurumo.

— Ar Jūs jaučiate, kaip T. S. Eliot, kad poezija yra pabėgimas nuo savo asmenybės? — Tai man yra buvusi nuolatinė problema. Literatūra gimsta iš troškimo sakyti teisybę — nieko neslėpti ir savęs nepristatyti kuo nors kitu. Tačiau kai rašai, yra tam

tikri išipareigojimai, kuriuos aš vadinu formos įstatymais. Negali papasakoti visko. Aišku, yra teisybė, kad žmonės kalba per daug ir be santūrumo. Bet poezija uždeda santūrumą. Nepaisant to, visuomet yra jausmas, kad savęs pakankamai neatidengėi. Knyga yra baigta ir išleista, ir aš jaučiu — na, kitą kartą save atskleisiu. Ir kai kita knyga pasirodo, aš turiu tą patį jausmą. Ir tada tavo gyvenimas baigiasi, ir viskas.

— Ar Jūs pirmiausia rašote lenkiškai ir tada verčiate angliškai? — Rašau tiktaiki lenkiškai. Aš visuomet rašiau tik lenkiškai, nes manau, kad kalbą geriausiai vartoju, kai ji yra mano vaikystės kalba.

— Ar Jūs manote, kad poezija galima gerai išversti? — Vertiu aš pats, ir tada mano draugai, daugiausia Robert Hass šiomis dienomis, arba Leonard Nathan, ją ištaiso. Bet pagrindiniai ritmai yra mano, nes jie nemoka lenkų kalbos. Aš netikėjau, kad mano poezija galima išversti. Jaučiausi labai privilegijuotas, kad galiau komunikuoti su Amerikos klausytojais. Pusę jų paprastai yra žadančiai poetai. Jie mane labiau vertina kaip poetą. Lenkams aš esu garsi asmenybė, daugiau negu kas kita.

— Kaip glaudžiai gali kalba pagauti pasaulį? — Kalba nepagauna visko, tačiau ji nėra atsitiktinė. Kai kurie žodžiai turi gilesnę prasmę negu kasdieninės vartosenos. Tokiu būdu atmetu kalbos vadinimą atsitiktine, bet taip pat nenorėčiau redukuoti kalbą į *ecriture*, į rašymą kaippo tokį.

— Savo prozinėje poemoje *Provincijose*, pavadintoje „Filosofu namai“, Jūs Dievui suteikiate fotoreportierio aistringą uolumą. Ar tai aprašo Jūsų ideą Dievo kaip liudininko, ir ar tai yra idealas to, ką poetas bando daryti? — Taip. Nors aš irgi sakytčiau, kad poetas yra kaip pelė, lindinti dideliame sūrio gabale, besijaudinanti kiek daug sūrio yra esti. Walt Whitman yra poetas, kuris man turėjo labai stiprią įtaką. Whitman norėjo apglėbti viską, viską sudėti į savo poeziją, ir mes jam galim atleisti jo begalines žodžių sroves, todėl, kad jis taip labai stengėsi apglėbti tiek tikrovės, kiek galima. Spėčiau, kad tai kažkaip rįsasi su mano vaizdu gyvenimo po mirties, kuris turėtų būti, William Blake žodžiais, „begalinis medžiojimas“.

— Jūs esate poezija pavadinęs aistringų vėjimui to, kas tikra. Ar kada nors esate savo kūryboje pasiekęs „kas tikra“? — Tai, kas tikra, ir tuo aš noriu pasakyti — Dievas, ir toliau lieka neišmatuojama gelmė.

Justinas Mickevičius
Gladiatorius
Bronza, 60 x 40 x 40 cm
Iš skulptoriaus Justino Mickevičiaus kūrinių parodos Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, kuri buvo atidaryta gegužės 20 dieną.